

ПЛУТАРХ: СПОРЕДЕНИ ЖИВОТОПИСИ: АЛЕКСАНДАР

— Избор на поинтересни глави и места —

(Грчкиот писател Плутарх живеел во времето од околу година педесета до 120 во новата ера. Неговата писателска дејност била многу плодна. Најважно дело му е „Споредени животописи“, каде го споредува животот на еден виден грк и римјанин. Со тие биографии Плутарх сакал да покаже дека Грците не се подолу од Римјаните, т.е. дека и Грците имале големи државници и полководци. Освен животописите од Плутарх останале и многубројни расправи познати под општо име „Наравоученија“ — *Moralia*. Темите се разновидни: религија, филозофија, педагогија, политика, па сè до музиката, литературата и хигиената!)

Глава петта: Еднаш како дете, кога Филип не беше дома, Александар ги прими пратениците на персискиот цар. Во пријателски разговор се носел не како дете, туку како зрел човек. Ги прашувал како патувале и дали е тегобен патот до Персија. За нивниот владетел ги прашувал каков е во војната, колкава е силата на Персија во одбрана и напад и слично. Пратениците биле зачудени со бистрината на тоа дете, кое тоа го покажувало и во други прилики. Така, на пример, кога ќе стигнала вест дека Филип победил во некоја битка или освоил некој град, Александар им зборувал вака на другарите: „Деца, татко ми ќе освои сè и нема да остане ништо да се прославиме вие и јас.“ Како што се гледа Александар не се стремел кон провод и богатство, туку кон јунаштво и слава. Сметал дека во колку се зголемува славата на Филип, во толку се намалува неговата. Не сакал кралство кое ќе му донесе богатство, раскош и уживање, туку кралство кое ќе му донесе борба, војна и слава.

Глава седма: Филип добро гледал дека син му има особен карактер и затоа се грижел да го изведе на пат повеќе со совети, а не со принуда. Го викнал најпрочуениот и најучениот филозоф Аристотел да му биде учител. Аристотел бил од Стагира кој град Филип беше го разурнал. Сега го обновил, а на граѓаните кои беа разбегани или беа заробени им дозволил да се вратат назад. За престој, додека траела науката, го одредил таканаречениот Нимфеј близу Мијеза каде и денес ги покажуваат камените клупи и шеталиштето на Аристотел. Алек-

сандар учел не само етика и политика туку бил упатуван и во други науки, наречени „учени тајни“.

Глава единаесетта: Власта ја презеде кога имал 20 години. Кралството било опкружено со завист, омраза и опасност. Соседните племиња не сакале да робуваат и копнееја за слобода под власта на своите кнезови. Вистина Филип ја совладал со оружје Грција, но немал време да ја покори наполно. Македонците се плашеле од востание и мислеа дека Александар треба да се одрекне од сила и треба да постапува благо. Александар имал сосем спротивно мислење: треба со сила да ја осигура власта. Зашто ако попусти, сите ќе се кренат на оружје. Затоа тргнал кон Дунав каде го победил Трибалскиот крал Сирмо. Во тоа време разбрал дека се побуниле Тебанците, а со нив се држат и Атиџаните. Затоа тргнал веднаш со војска и, минувајќи низ Термопили, рекол: „додека бев во Илирија и кај Трибалите, Демостен ме нарекувал детиште. Кога стигнав до Тесалија, станав момче. А сега пред сидовите на Атина ќе покажам дека сум маж“. Веќе бил близу Теба. Пред да се послужи со сила сакал да им даде прилика да се покажат. Барал да му се предадат Феникс и Протит, а на тие кои ќе преминат на неговата страна им ветувал оппрост. Тебанците од своја страна барале да им се предаде Филота и Антипатар. Едновременно објавиле дека секој кој ја љуби слободата на Грција, треба да стапи во нивни редови. Затоа Македонците решиле да водат војна. Тебанците се бореа со храброст, која што ја надминуваше нивната сила, оти бројот на непријателите беше многу поголем. Теба беше освоена, запалена и разурната. Сето население беше продадено во ропство со исклучение на: свештениците, пријателите на Македонија и потомците на поетот Пиндар. Во ропство беа продадени околу 30 000. Загинаа преку 6 000.

Глава тринаесетта: Со Атиџаните се смирил Александар, макар што беа растажени со несреќата на Тебанците. Затоа ја откажаа прославата на елеузинската светковина. Тие што избегаа во нивниот град, ги примија пријателски и правеа сè што можат за да им помогнат. Кажуваа дека и на Александар му беше жал. Како лав беше се наситил од лутина и се трудел да постапи благо спрема тие Тебанци кои останаа живи. Ниеден од нив, кој го замолил за нешто, не бил одбиен.

Глава четиринаесетта: Кога се состанаа Грците на Истам и решија заедно со Александар да идат против Персија, го избираа за свој војвода. Сега доагаа многу државници и научници да му честитаат, па затоа Александар се надевал дека тоа ќе го направи и Диоген од Синопа. Но, бидејќи Диоген не се обврнувал ни малку, туку мирно седел во тамошниот Кранеј, појде тој сам таму. Диоген лежеше на сонце. Кога виде дека идат толку луѓе, седна и го погледна Александар. Овој го поздрави и го запраша има ли можеби некаква молба. А Диоген му одговори: „Тргни се малку од сонцето!“, Велат дека Александар бил многу изненаден со тој одговор и се чудел на гордоста и големината на тој човек. Кога некој од неговите придружници, враќајќи се почнаа да се смејат и да се подбиват со Диоген, Александар им рече: „Навистина, да не сум Александар би сакал да сум Диоген“.

Глава петнаесетта: Бројноста на македонската војска един ја означуваат со најмалку 30 000 пешаци и четири илјади коњаници, а други со најповеќе 43 000 пешаци и 5 000 коњаници. Средства за издржување на војската Александар немал повеќе од 70 таленти (еден талант равно 6 000 атички драхми или 5.044 златни франци), а Дурис вели дека имал храна само за 30 дена. Онезикрит пак кажува дека зел назаем 200 таленти. Мефуттоа, макар што вакви слаби и неповолни беа приликите во кои се спремал на пат, сепак не седнал на брод пред да ги проучи приликите на своите пријатели и да им подели некому земја, некому село, некому пак приходите од некое место или пристаниште. Веќе беа речиси сите кралски имања разделени па затоа Пердика го запрашал: „а што оставаш за себе, крал?“ Александар одговори: „надежта“. Пердика му рече: „па тоа ни останува и нас, кои заминуваме со тебе во војна“. И навистина не сакал Пердика да го прими имањето што му беше доделено. Така постапија и некои други Александарови пријатели. А на тие, кои сакале да примаат подароци или молеа нешто, со задоволство им излегувал во пресрет и така поделил, речиси, сè што имал во Македонија.

Откако покажал ваква благородност и расположение, преминал Александар преку Хелеспонт. Кај Илион (некогашна Троја) принесе жртва на божицата Атена и хероните. Истото го направи и на гробот на Ахилеј. Тогаш рекол: „Блазе на Ахилеј кој имал среќа во животот да има верен другар, а по смртта голем гласник (т.е. Хомер)“. Кога ги разгледувал знаменитостите на градот Илион, го запрашал некој дали сака да ја види лирата на Парис. Александар одговорил: „не, туку лирата на Ахилеј“.

Глава шеснаесетта: Во тоа време војводите на Дариј беа собрале голема војска и беа ја распоредиле на преминот преку реката Граник. Тука е на некој начин врата на Азија и можеби тука требало да започне војна. А некои се плашеа од длабочината на реката и стрмината на брегот од другата страна каде не ќе можат да искочат без борба. Некои мислеа дека треба да се внимава и на стар обичај оти во тој месец македонските кралеви немаат обичај да водат војна. А Парменион не давал да се започне борба и затоа што беше денот при крај. Александар му одговори дека во тој случај треба да се срами Хелеспонт преку кој преминал, ако се плаши од Граник. „И со тринаесет чети коњаници загазил во реката. Па како настапувал против стрели и против стрм брег, заштитен со вооружени коњаници и тоа низ водена струја, која се разбранувала и носела сè со себе, изгледало како војската да ја води побеснет и во лудило, а не човек паметен. Мефуттоа, Александар одел напред и со тешка мака го зазеде другиот брег, бидејќи се беше кално и лизгаво. А сега требало веднаш, онака без ред да се борат додека четите, кои преминуваа преку реката, не фатат некаков ред. Зашто непријателите со урнебес напаѓаа со копја, а потоа со мечеви. Некои го напаѓаа и кралот кој се познавал по својот малечок штит и големо перо на капата. Едно копје го погоди, но не го рани. Во тоа време стигнаа двајца персиски војводи, Резак и Спитридат.

Александар го нападна Резака. Но тој имал чврст оклоп и му се скрши коњето на Александра кој тргна нож. Кога рипнаа еден на друг, го тргна Спитридат коњот на страна, се исправи и со сета сила мавна со мечот на Александра така силно што едвај издржа шлемот и пак мечот ги зафати краевите од косата. А кога Спитридат мавна и по втор пат, го прстигна „црниот“ Клит и го прободде со копје. Во ист момент падна и Резак погоден со меч од Александар.

Додека коњицата ја водеше оваа жестока и опасна борба, премина преку реката македонска пешадија. Непријателот не издржа долго и го сврте грбот и почна да бега освен грчките наемници. Овие се повлекоа под едно ритче и почнаа да го молат Александар да се предадат на вера. Но Александар, повеќе од страст отколку од некоја умна причина, се нафрли на нив и го изгуби својот коњ. Тоа не беше Букефал, туку друг коњ. Повеќето од неговите војници кои загинаа таму, најдоа смрт затоа што имаа работа со луѓе очајници. Од Персијанците загинаа околу 20 000 пешаци и 2 500 коњаници, а во војската на Александар, како кажува Аристокл, имало сè на сè 34 мртви. На тие загинатите Александар наредил да им се направат бронзени ликови. Тоа го направил Лизип. За да биде оваа победа прикажана како заедничка на сите Грци, Александар наредил да се пратат во Атина 300 заплениети штитови. Натпис на пленот беше: „запленил од варварите во Азија — Александар, син Филипов, со Грците освен Лакедемонците“. Чашите, пурпурната облека и слични работи, освен неколку парчиња, ги испратил на мајка му.

Глава седумнаесетта: Оваа битка за кратко време ја измени положбата во прилог на Александар. Го освои и Сард, тој бисер на персиската власт во приморјето. Се предадоа и другите градови, освен Халикарнас и Милет. Нив ги освои на јуриш. Ги покорил и соседните краеви. Што ќе стане понатаму, Александар не бил на едно мислење. Повеќе пати сакал да се судри лично со Дариј и со тоа да се реши судбината на целото царство. А друг пат мислел дека е подобро ако војува во приморјето и на тој начин да се извежба и зајакне, па дури тогаш да удри на Дариј. Во Ликија близу градот Ксант се наоѓа еден извор кој токму тогаш почнал живо да извира и од длабочината исфрлил една бронзана плоча со натпис на кој со старо писмо било испишано дека персиската власт ќе ја соборат Грците. Александар беше охрабрен со тоа и брзал да го очисти приморјето од непријателот, сè до Киликија и Феникија. Неговото патување покрај Памфилија им дало на многу историчари повод да го прикажат надуено и страшно: како по некаква божја волја се повлеко пред Александар морето кое обично има силни бранови и ретко покажува подводни карпи. Александар во своите дневници не спомнува ништо чудно, туку само дека патувал од Фазелис покрај гората Климакс и среќно поминал и останал повеќе дена во градот.

Глава деветнаесетта: Тоа што Александар се задржал долго во Киликија, Дариј го сметал за знак на слабост и нејунаштво. А причина за тоа беше болеста што го снајде од долг напор. Некои велат дека

настинал кога се капел во студената река Киднос. Ниеден од неговите лекари не смеел да го лечи. Се плашеа да не одговараат ако не успеат. Само Филип од Акарнанија не мислел така. Тешко му пафало, ако не ги испроба сите средства и не ја подели опасноста со кралот, па дури и сам да страда. Накусо тој приготвил лек и го советува Александар да го испие мирно, ако му се брза да оздрави за војна. Токму тогаш стигна писмо од Парменион кој го советува Александар да се чува од Филип на кој Дариј му ветил голема награда и дека ќе му ја даде својата ќерка за жена, ако го отруе Александра. Кралот го прочита писмото, но не го покажа на ниеден на своите пријатели, туку го стави под перница. Кога беше време, влезе Филип со другарите носејќи во чаша лек. Александар му го предаде писмото да го прочита, а сам лично, полн со доверба, го испи лекот. И двајцата гледаа еден во друг но со спротивни чувства: Александар со ведро и весело лице оддаваа пријателство и доверба во Филип, а овој беше сосем вон себе поради клеветата во писмото. Ги крена рацете кон небо и ги повикувал боговите на помош. Падна на колена пред постелата на кралот и го молел да биде со добра волја и да слуша. Оти лекот во првиот момент предизвикал спротивно дејство. Го совлада напочно телото и кралот падна во несвест. Но Филип го излечил и кралот го оздравил за кратко време и можел лично да се покаже пред своите Македонци чија жалост беше голема додека не го видоа здрав.

Глава дваесетта: Беше во војската на Дариј некој Македонец Аминта, кој избегал од Македонија. Тој добро го познавал Александар. Кога видел дека Дариј брза да го сочека Александар во тесна клисура, го молеше Дарија да го сочека Александар во широка и отворена рамнина и со голема војска да издржи решителна битка со послабиот непријател. А Дариј му одговорил дека се плаши да не избега пред време непријателот. Аминта рече: „Немај гајле за тоа, царе! Александар ќе дојде, а можеби веќе и иде.“ Но тие зборови не помогнаа. Дариј тргна на пат за Киликија, а во исто време тргна Александар во Сирија во пресрет. Но во нокно време се разминаа и затоа почнаа да се враќаат назад. Александар се радувал заради таа случајност и брзал да се сретне со Дариј близу клисурата. А Дариј брзал да се врати на старото место и да ја извлече војската од тесната клисура, бидејќи се уверил дека за него е штетно што се нашол во крај кој, заради морето и планината и реката Пинар, која тече во средината за коњицата е непогоден и згоден само за мал број непријатели. За Александар беше распоредот на тој крај вистинска среќа, а покрај природата помогна и неговата војничка вештина и така победи. Зашто, иако бројно далеку заостанувал зад персиската сила, не им дал прилика да го опколат и со своето десно крило го заобиколил нивното лево крило. Така удрил во бок и ги натерал Персијанците во бег. Сам се борел во првите редови и така бил ранет со меч во бедро, а го ранил, како кажува Харес, лично Дариј. Во своето писмо до Антипатар не кажува кој го ранил, туку само дека е ранет во бедро и дека таа рана не му штетела многу. Но и покрај сјајната победа со која сравнил со земја преку

110 000 непријатели, не му појде за рака да го зароби Дариј кој му избега за 4—5 стадии (околу 1 км.). Но затоа му падна во раце неговиот лак и кола. Кога се вратил ги најде Македонците токму кога ги пренесуваа скапоцените работи од персискиот во својот табор. Бројот на тие предмети беше неизмерен при сè што Персијанците својот багаж го оставиле во Дамаск. Шаторот на Дариј беше резервисан за Александар. Беше полн со шарена послуга и скапоцени предмети. Александар го симна од себе оружјето, тргна во бања и рече: „Ајде потот од битката да го измиеме во Дариевата бања“. Еден од неговите пријатели рече: Не, туку во бањата на Александар. Зашто сè што припаѓало на непријателот, треба да му припадне на победникот и негово име да носи“. Кога ги разгледувал кадите, бокалите, чиниите и шишињата, сè од злато прекрасно изработено, а целиот стан мирисал на најубави мирисби и масла, Александар рекол: „Еве што значи да бидеш цар!“.

Глава дваесет и прва: Токму кога одел на ручек му јавила дека мајка му, жена му и двете помлади ќерки на Дариј, кои се наоѓаа меѓу заробените, тажат и плачат оти го виделе лакот на Дариј и мислат дека е загинат. Кога Александар чу за тоа длабоко се замисли оти беше трогнат за нивната судбина. Тогаш го испрати Леонат да им јави: „Ниту Дариј загинал ниту треба да се плашат од Александар. Оти он војува со Дариј само заради власта, инаку секоја нивна желба ќе биде исполнета како и кај Дариј!“ Овие зборови ги смири госпоѓите, а следувала и постапка. Александар им дозволил да ги погребуваат загинатите Персијанци и да земат од пленот сè што им треба од облека и накит. Не им ја одзел ни послугата и наредил да им се укажуваат и понатаму почести и им давал пари за трошок повеќе отколку што порано добивале. А најубава и најдостojна милост што им е укажана беше таа што ништо срамно ни чуле ни доживеале.. Се чувствуваа така како да не се наоѓаа во непријателски логор туку во одделение за жени што го чува стража, живеејќи само за себе без да видат други. Кажуваат дека жената на Дариј била најубава меѓу сите кнегињи, како што и Дариј беше најубав и најголем од сите. Ќерките им беа слични на родителите. Александар сметал дека на кралот му прилега да совладува сам себе. Затоа не ги вознемирувал госпоѓите ниту запознал пред женидбата друга жена освен Барзина, која по смртта на Мемнон беше останала вдовица и била заробена кај Дамаск. Беше воспитана во грчки дух. Затоа, „како што кажува Аристобул, го наговорил Парменион Александра да се запознае со неа. Гледајќи ги другите робинки кои се одликуваа со убавина, Александар зборувал насмев „дека персијанките се болест за очи“. Во однос на нивната драгост покажувал голема ладнокрвност.

Глава дваесет и трета: Ни до вино не држел толку колку што некои мислат. Така мислат поради тоа што одело многу време во тоа. Но тоа време повеќе го проведел во долги разговори, отколку во пиење и тоа кога немал работа. Кога имал работа не можеа да го задржат ни вино ни игра ни свадба ни свеченост. Доказ за тоа е неговиот живот кој, иако сосема краток, е исполнет со многу големи дела.

Кога немал работа, штом би се разбудил, им принесувал жртва на боговите, а потоа појадувал, секогаш седејќи. Потоа целиот ден ловел или делел правда, составувал одлуки од војнички карактер и читал. Кога патувал, не му се брзало, се вежбал патем во стрелање или да слегува и да се качува во кола додека коњите трчаат. Често пати ловел заради забава лисици и птици како се гледа од неговите дневници. Кога се враќал дома, се капел и мачкал, потоа ги распрашувал своите пекари и кувари дали е сè во ред. Вечерал доцна кога било темно. Се грижел сите гости да бидат подеднакво услужени за да не се најде некој навреден. Потоа водел долги разговори при вино. Иако бил пријатен за друштво, сепак понекогаш бил и досаден сакајќи да испадне преку мера војник. Во такви моменти примал и прекумерни пофалби од ласкавци. Со тоа ги доведувал во незгодна положба сериозните гости, кои не љубеле ласкање, а доаѓале во опасност ако тоа не го прават. По пијанката Александар се капел, а потоа спиел, често пати до пладне, а понекогаш и по цел ден. Во изборот на јадењата бил умерен. Се случувало да му донесат ретко овошје и риби. Но тој ги делел меѓу пријателите и за него ништо не останувало. Тропоците за гозби растеле со неговите успеси и најпосле стигнале до десет илјади драхми. Стана обичај толку да трошат и тие кои го викале Александар на гозба.

Глава дваесет и девета: Меѓутоа, Дариј му испратил едно писмо на Александар и му предлагал следното: Да му исплати десет илјади таленти за откуп на заробениците, му ги отстапува сите земји од оваа страна на реката Еуфрат и му дава една од своите керки за жена. Покрај тоа му нуди сојуз и пријателство. Александар им ги соопшти условите на своите војводи. Парменион рече: „Јас би ги примил да сум Александар“. Александар му одговори: „Жими Зевс и јас би ги примил да сум Парменион“. А на Дариј му одговорил дека ќе биде постапувано со него како прилега на неговиот ранг, ако дојде да се предаде. Инаку ќе ја продолжи борбата до крај.

Глава триесетта: Но набргу се покајал кога жената на Дариј умре на породување. Се гледало дека изгубил една убава прилика да покаже дека има благородно срце. Наредил госпоѓата да се погребе како што прилега не штедејќи го трошокот. Но еден од нејзините собари, кој беше заробен со неа, избега да му јави на Дариј дека му умре жената. Кога Дариј разбра за тоа се чукна во чело и заофка: „Тешко мене кога жената на царот не само паднала во ропство, туку сега ќе остане и без закоп каков ѝ прилега!“. Тогаш собарот му рече: „Не, царе! Што се однесува до закопот и укажување на почест нема на што да се пожалиш. Оти додека госпоѓата Статира беше жива, на неа и на твојата мајка и твоите деца од сите поранешни добрини и убавини им недостигало само тоа што не го гледаат твојот светол лик којшто со милоста на бог Орамазд пак ќе го гледаат. И по смртта ја следува слава, дури и непријателите ја жалат. Оти Александар е толку милостив како победник колку е страшен како непријател“. Кога Дариј ги чу тие зборови се посомневал во вистинитоста на зборовите. И затоа го одведе собарот во свој шатор и почна да му зборува: „Ако не си им ти при-

врзеник на Македонците и ако ти е Дариј уште господар, кажи ми те колнам во светлоста на Митра и своја десна рака, дали смртта на Статира е најголема жал за мене? Да не претрпела поголема тага додека беше жива? Дали ќе бевме понесреќни ако сретневме друг човек?“ Со барот Тиреј се фрли на колена и почна да го преколнува царот: нека не зборува така и нека не го навредува Александар и мртвата сестра и жена! Нека му биде најголема утеха уверението дека го победил човек подобар од обичните луѓе! Почна собарот да се колне и да го уверува царот во великодушноста на Александар. Тогаш Дариј излезе пред своите пријатели и ги крена своите раце кон небото и почна вака да се моли: „богови на моето царство и дом! Прво, ве молам да ми помогнете да ја поправам несреќата на Персија и да ја оставам во онаква благосостојба во каква сум ја примил. Второ, ако победам, да можам да му се оддолжам на Александар за доброто однесување спрема моите најмили. Но ако, можеби, дојде часот на судбината и треба Персија да пропадне, нека никој друг не седне на престолот на Кир освен Александар!“. Така раскажуваат повеќето историчари за тие настани и зборови.

Глава триесет и прва: Бидејќи Александар ја покорил земјата до Еуфрат, решил да оди понатаму против Дариј кој со милион војници се спуштал кон морето. Еден пријател му раскажувал како нешто сменило на Александар дека неговите дворјани се поделиле на две странки од кои секоја добила свој војвода. Едниот војвода се вика Александар, а другиот Дариј. Прво се фрлаа со грутки земја, потоа се тепаа со тупаници и најпосле со фрлање камења со сета сила и не сакаат да престанат. Кога Александар го чу тоа, нареди водачите сами меѓу себе да се борат. На таканаречениот Александар тој му даде оружје, а на таканаречениот Дариј — Филота. Војската ја гледаше борбата и го чекаше резултатот како некое знамение за иднина. Започна лута борба и најпосле победи таканаречениот Александар и доби на дар 12 села и право да носи персиска носија. Така кажува Ерапостен. Туку до голема битка со Дарија не дојде токму кај Арбела, како што раскажуваат мнозина историчари, туку кај Гаугамела. Велат дека тој збор значи кука на камилата, бидејќи некогаш еден цар кој на брза камила избегал од непријателот, таа камила ја сместил на тоа место и за нејзина исхрана одредил неколку села. Во месецот Боедромион (една половина од септември, една половина од октомври), некаде во почетокот на атинските мистерии (тајните светковини), настапило помрачение на месечината, а во единаесеттата ноќ по тоа помрачение се состанаа војските. Дариј својата војска ја држел под оружје, а Александар им дал на војниците одмор. За тоа време Александар пред својот шатор со вратот Аристандар вршел некакви обреди и му принесувал жртви на божеството на сгравот.

А рамнината меѓу Нифата и Гордиската гора се гледала расветлена со персиски огнови, а од таборот непријателски се слушал некаков нејасен глас и цагор. Постарите пријатели на Александар, особено Парменион, се чудеа на толкав број на непријателот и спомнуваа дека ќе биде голема и тешка работа со толкава сила да се борат дење

и да ја одбијат. Кога, имено, Александар сврши со принесувањето жртва, дојдоа кај него и почнаа да го наговарат во нокно време да го нападне непријателот. А Александар вака одговори: „Јас не крадам победи“. На некои им изгледаа овој одговор детинест и празен, како да се игра со толкава опасност. А на други им се чинело дека Александар со доверба гледаа во иднината. Ако ја искористи нокта и победи, на поразениот Дариј, кој има толкава сила и земја, ќе му биде тоа изговор да се опира со нова сила, зашто секогаш ќе најде и оружје и војска. Само очевиден пораз ќе го дотера на памет.

Глава триесет и трета: Сега најмногу разговарал со Тесалците и другите Грци. Тие го охрабрија викајќи нека ги води против непријателот! Тогаш Александар го премести своето коцје од десната рака во левата и почна, како што кажува Калистен, да се моли на боговите и да ги повикува на помош: Ако е он навистина потомок на Зевс, нека ги бранат Грците и нека им помогнат. Врачот Аристандар, кој јаваше покрај него, облечен во бела облека со златен венец на глава, му покажа орел кој летаа над Александровата глава и покажувал пат кон непријателите. Сето тоа ги исполнувало со доверба тие кои гледаа. Прво настапуваа коњаници, пискајќи силно против непријателот. По нив се движела како бран пешадијата. Туку уште пред да се судрат сериозно, почнаа да бегат Персијанците. Прогонот беше силен. Александар ја гонел четата во која беше Дариј кој со својот лик се истакнувал меѓу царската стража. Беше убав, голем на својата кола, добро заштитен со густы редови од коњица. Кога го здогледаа страшниот лик на Александар, кој ги тера меѓу нив тие што бегаа, се разбегаа и сами. Најхрабрите благородници гинеа бранејќи го царот. Па како паѓаа еден преку друг, не можеа да се движат колите. Се покажа страотија пред очите на Дариј. Затоа го фрли оружјето, рипна од колата и почна да бега јаважки на кобила. Тешко и сега би избегал да не стигнале некои коњаници испратени од Парменион, кој го викал Александра на друга страна каде непријателот бил силен и не попуштаа. Го обвинуват Пармениона дека во таа битка се покажал бавен и млитав било затоа што староста му ја одзела неговата вообичаена смелост или затоа што, како што кажува Калистен, самоволието и надуеноста на Александар предизвикале кај Парменион незадоволство и завист. Александар беше лут заради тој повик на Парменион, но не сакал да им ја каже на војниците вистинската причина, туку наредил само да се затруби, како да сака да го запре клањето, а веќе се стемнува. Брзајќи на таа страна, која беше во опасност, разбра патем дека непријателите се наполно поразени и бегаат.

Глава триесет и седма: во вистинска Персија, таканаречена Персида, не беше лесно да се навлезе оти е горовита и ја бранеа најугледните Персијанци. Дариј беше избегал. Тука се најде некој водач кој на Александар му покажал пат наоколу. Тој водач беше човек кој знаел два јазика, бидејќи татко му беше од Ликија, а мајка му од Персија. Велат дека, додека Александар бил уште дете, Питија претскажала дека патот во Персија ќе му го покаже некој Ликос. Тука се случило да

бидат убиени многу заробеници. Самиот Александар пишува дека тој мислел дека тоа оди во негова полза и затоа наредил да бидат убиени. Готови пари нашол колку и во Суза, а другите предмети и богатство се натоварени на десет илјади чифта маски и пет илјади камили. Сакајќи да му се одморат војниците, бидејќи беше зима, остана таму четири месеци. Кога седнал под златен балдахин на царски престол, велат дека Демарат од Коринт, онака добродушен и уште на татко му Филип пријател, старски се заплакал и рекол: Од каква радост се лишени Грците кои умреа порано и не можат да го видат Александар како седи на престолот Дариев!“

Глава триесет и деветта: Како беше по природа дарежлив сè повеќе растела таа негова особина во колку неговата држава се зголемувала. Ќе наведем некој пример. Еднаш некој прост Македонец гоazel маска натоварена со царско злато. Бидејќи животното беше се заморило, го крена тој човек товарот на грб и многу се мачел носејќи го. Кога Александар го виде тоа, рече: „Изаржи и носи го товарот дома за себе!“. Како го растурал богатството делејќи го меѓу своите пријатели и телесни чувари доказ е едно писмо што му го пишувала мајка му Олимпијада: „Поинаку постапувај кога правиш добро и ги одикуваш пријателите. Зашто ако вака постапуваш, ти правиш од нив кралеви“. Вакви писма му пишувала Олимпијада повеќе пати. Мазеј беше еден од највлијателните луѓе кај Дариј. На неговиот син, кој веќе имал една сатрапија, сакаше Александар да му даде уште една поголема, но тој се заблагодарувал и рекол: „Кралу, порано имаше само еден Дариј, а сега ти правиш мнозина Александровци! На Парменион му ја поклони палатата Баго во која, како што кажуваат, имало мебел во вредност од една илјада персиски таленти. На мајка му ѝ пракал многу подароци, но не ѝ дозволувал да се меша во државни и војни работи. Кога она се жалела на таква негова постапка, Александар го поднесувал трпеливо нејзиниот гнев. Кога еднаш Антипатар му пишувал нешто против неа, Александар рекол: Антипатар не знае дека илјада вакви писма може да ги избрише една мајчина солза!“

Глава четириеста: Меѓутоа Александар гледал дека некои господа околу него сосем се распуштиле и станале вистински терет. Така Хагион од Теа и на своите чизми ставал сребрени клинц. Леонат терал да му носат на камили дури од Египет песок за неговото вежбаиште. Филота имал мрежа за лов долга 100 стадии (20 км). Кога одеа да се капат се служеа со најскапи масла за мачкање, а не со обични масла. Специјални слуги ги триеја и лулаа да заспијат. Александар ги карал благо заради тоа зборувајќи: „Тој се чуди како се запуштиле по толку славни и тешки борби. Тие забораваат дека послатко спие победникот (т.е. кога е некој изморен) отколку победениот (т.е. неработникот). Тие не знаат дека раскошот донесува подмолно ропство, а напорниот труд големо кралство. Како ќе можат да го спремаат коњот и да го очистат оружјето кога нивната рака се одучила од напор и тешко ѝ е да се допре и до своето тело? Тие не знаат дека врв на нашата власт (т.е. трајна победа, е да не го правиме тоа што го прават победените“. И

затоа лично се излагал на секакви напори во војни вежби и напори со лавови. Така еден спартански пратеник, гледајќи како соборува лав, рекол: „Прекрасно се борел Александар за кралство“.

Глава четириесет и втора: Сега одел со војска против Дариј за да си ја испроба среќата во бој. Но бидејќи чул дека Бес го заробил Дариј, ги пушти Тесалците дома и им даде, освен нивната плата, уште и две илјади таленти како подарок. Прогонот на Дариј беше многу тегобен и долг бидејќи Александар морал за единаесет дена да премине пат од 3.300 стадии (околу 660 км). Затоа мнозинството беше папсало, најповеќе поради недостиг на вода. Тука го сретнаа некои Македонци кои со маски во мевови носеа од реката вода. Кога видоа дека Александар страда од жед а беше пладне, наполнија еден шлем со вода и му донесоа. Александар ги прашал за кого носат вода, а тие одговориле: „За нашите деца, туку биди само ти жив! Деца ќе родиме и други ако ги изгубиме овие.“ Кога Александар го чу тоа, го зеде шлемот со вода во рака и сакаше да се напие но во тој момент му падна погледот на војниците околу него кои со спуштена глава гледаа во тој шлем со вода. И Александар го врати шлемот без да се напие вода. Потоа ги пофали тие луѓе и рече: „Ако се напијам јас сам, сите други ќе папсат душевно“. Кога војниците — коњаници на Александар ги слушнаа тие зборови, почнаа да ги шибаат коњите и да викаат: Нека ги води, оти не се ни изморени ни жедни ниту воопшто сметаат дека се смртни луѓе кога имаат таков крал!

Глава четириесет и трета: Добра волја имаа, вистина сите, но сепак, како што кажуваат, само шеесет од нив заедно со Александар провалија во таборот на непријателот. Тука беше расфрлено силно сребро и злато. Скокаа преку тоа и минуваа покрај многу убави коли без возачи, полни со жени и деца кои трчаа на сите страни. Ги гонеа само предните, мислејќи дека таму се наофа Дариј. И го најдоа како лежи во прекрасна кола сиот испрободен по телото со стрели. Само што не беше умрен. Сепак барал вода да пие. Му дадоа. Кога се напи, му рече на Полистрат кој му беше подал вода: „Најтешко ми е во мојата несреќа што си ми укажал љубов, а јас не можам да ти вратам. Но Александар ќе те награди за тоа. А нему ќе му вратат љубов боговите за сè што направил за мајка ми, жема ми и децата. Му ја подавам десната рака преку тебе“. При овие зборови го фати Полистрата за рака и умре. Кога стигна Александар на тоа место, јасно се гледало дека тој призор го возбудил. Ја свлече од себе кабаницата и го покри мртвиот цар. Беса го најде подоцна и нареди да се растргне. Свиткаа две прави дрва и ги доближија. За секое дрво врзаа половина од телото на Бес и тогаш ги пуштија дрвата да го растргнат. А мртвото тело на Дариј го украси краски и го прати на мајка му, а братот на Дариј, Ексатар, го прими за придружник.

Глава четириесет и седма: Плашејќи се дека Македонците ќе одбијат да го придружуваат во преостанатиот дел од војната, го остави на место главниот дел од војската. А со најдобрите трупи, дваесет илјади пешаци и три илјади коњаници, тргна низ Хирканија зборувајќи

вака: „Персијанците нè видоа само како во сон. Па ако се задоволиме со тоа што сме ја само вознемириле Азија и тргнеме за дома, ќе ударат на нас како на жени.“ Им дозволува да си одат каде кој сака. Но свечено изјавува дека тој за Македонците го освојува светот, а тие го напуштиле него, неговите другари и храбрите војници. Така нешто му пишувал и на Антипатар, само што додава дека на овие зборови сите завикале: Нека ги води каде сака! Откако ја проверил војската така, не му беше тешко да го поведе со себе и преостанатиот дел од војската, која тргна со задоволство со него. А својот живот сè повеќе го доближувал до тамошните обичаи, бидејќи сметал дека положбата ќе си ја утврди повеќе со благо постапување, отколку со сила особено кога се спрема на далечен пат. Затоа избрал триесет илјади момчиња кои ќе учат грчки науки и ракување со македонско оружје. А што ја зел за жена Роксана, којашто онака млада и убава ја запознал во весело друштво на некоја играчка, тоа го направи од љубов, но би рекол дека се сложувало и со неговите планови, бидејќи Персијанците со голема доверба го примија тој брак и го засакале Александар кој покажал голема сериозност со тоа што постапил по закон и во дух на верата кога земал жена која го освоила. А неговите пријатели не одговориле еднакво на неговите постапки. Додека Хефестион ја одобрувал промената во носејата и сам така постапувал, Кратер останал верен на домашните обичаи. Затоа Александар преку Хефестион одржувал врски со Персијанците, а преку Кратер врски со Грците и Македонците. Првиот го љубел, а другиот го ценел и зборувал дека Хефестион е пријател на Александар, а Кратер пријател на кралот. Тоа предизвикало тајно непријателство меѓу двајцата и често се караа. Еднаш во Индија тргнаа и мечеви еден на друг. Додека пријателите се трудеа да ги разделат, стигна и Александар и ги искара и измири. Се заколна во Амон и другите божества дека не му е никој друг помил од нив двајцата. Но ако се случи уште еднаш да се караат, ќе ги убие двајцата или тој што прв почнал. И затоа како што раскажуваат, не рекле повеќе лош збор еден на друг ни во шега).

Глава педесетта: Малку потоа се случило и тоа со Клит, која работа била пострашна од постапката со Филота, ако работата просто се сослуша. Но ако се обрнеме на причините и духот на времето, ќе видиме дека тоа е направено по некоја несреќа: не било однапред смислено, туку во лутина и пијанство. Еве како се случило. Некои посетители му донеле на кралот грчко овошје од приморјето. Кралот се зачудил на неговата убавина и големина. Затоа наредил да го викнат Клита за да му покаже и да му даде нешто. Клит токму тогаш принесувал жртва, но тој го остави жртвувањето и тргнал кај Александар. По него тргнаа и трите овци полиени со жртвено вино. Кога кралот разбра за тоа, ги прашувал врачевите Аристандар, Клеомант и Лакон, кои одговорија дека тоа е лошо знамение. Затоа Александар нареди да се принесе за Клит помирна жртва, оти сонувал пред три дена нешто лошо: Го видел во сон Клит како седи во црно облечен меѓу синовите на Парменион кои беа сите умрени. Но Клит не чекал да сè сврши при-

несувањето на помирната жртва, туку побрзал на гозба што ја приредувал Александар. Почна страшна пијанка. Се пееа песните на некој Праних или Пиерион испеани за подбив на македонските војводи кои пред некој ден беа поразени од Персијанците. Постарите гости не се согласиле со тоа и почнале да го караат и поетот и пеачот на тие песни. Александар со своите блиски соседи весело слушал и барал да се продолжи пеењето. Клит веќе пијан, а и по природа жесток и своеглав, се лутел најмногу и рекол: „Не е убаво во туѓина, меѓу непријатели да се подигруваме со Македонците кои се подобри од нивните подбивачи, ако и паднале во несреќа!“. Александар одговорил: „Клит се брани сам себеси кога страпливоста ја наречува несреќа“. Клит стана и рече: „А таа страпливост ти го спасила животот кога на тебе, потомот на боговите, ти се заканувала смрт пред мечот на Спитридат! Само со крвта на Македонците и со овие рани си станал толку голем па сакаш да си му рамен на Амон откако си се откажал од Филота!“.

Глава педесет и прва: Тогаш Александар раздразнет рекол: „Зарем ти, лошотиште, секогаш ќе нè караш нас и ќе ги буниш Македонците?“ А Клит одговорил: „Александаре, не ни е по волја кога носиме дома ваква награда за нашите маки. Благословени се тие, кои порано загинале, пред да видат како ги тепаат Македонците, со медијска шибба и како ги молиме Персијанците да нè пуштат пред нашиот крал.“ Додека Клит го зборувал тоа станаа пријателите на Александар и почнаа да го караат Клита, а постарите гости се обидуваа да ја смират вревата. Клит не попуштал, туку продолжил: „Нека каже јавно што сака. Или нека не вика на гозба луѓе слободни кои отворено зборуваат. Нека живее меѓу варвари и робови кои ќе се клањаат на неговиот персиски појас и бела кабаница.“ Сега Александар не можел повеќе да си го воздржува гневот, туку грабнал една јаболка и ја фрлил на Клит и почна да го бара својот меч. Аристофан, еден од неговите телесни чувари, отпорано беше го сокрил мечот. Други, стоејќи околу него, го смируваа Александра. Но тој стана и на македонски почна да ги вика своите штитоноши, а тоа беше знак на голема опасност. Тогаш му нареди на својот трубач да затруби и го удри со тупаница, бидејќи тој се двоумел. Но подоцна тој трубач доби признание затоа што негова заслуга била што не дошло до узбуна во војската. Пак Клит не сакал да попушти и неговите пријатели го истераа надвор. Но тој се врати на друга врата, цитирајќи ги презирно стиховите на Еврипидовата „Андромаха“: „Ах, каков лош обичај во Грција“ и така натаму. Тогаш Александар зеде копје од еден копјеносец и го прободe Клита кој пушти глас како да рика, падна и веднаш умре. Дури сега Александар дојде на свест и гледајќи ги пријателите каде стојат како скаменети, го извлече копјето од мртвото тело на Клит и сакаше да се убоде во врат, но не му дадоа стражарите, туку го зедоа за раце и како мртов го однесоа во негова соба.

Глава педесет и седма: Сега кралот се носел со намера да упадне во Индија. Гледајќи дека војската му е претоварена со плен и тешко се движи, едно утро, кога колите беа натоварени, даде наредба најпрво да се запали неговата кола и колите на неговите телесни стражари.

А потоа нареди да се запалат и колите на Македонците. Се покажа дека таа постапка само наоко се чинела опасна, бидејќи само некои се разжалија, а повеќе се развиваа воодушевено и почнаа своите работи да ги раздаваат на тие кои немаат, а што не е потребно да горат и расипуваат. Александар бил полн доверба и добра волја. Но беше страшен и непопуслив кога се работело за некој прекршок. Така, на пример, наредил да се убие некој Менандар, телесен стражар, кого го назначил за главар на некоја тврдина, а тој не сакал да остане на тоа место. А Орсодата, едниот од тие што се побуниле, го уби со своја рака. Во тоа време роди една овца јagne, кое околу главата имало нешто како чалма, а имало и две кесиња. Тоа знамение му се чинело на Александар гадно и затоа ги викнал Вавилонците да го „очистат“. Пред пријателите зборувал дека не е во страв поради себе, туку поради нив за да божеството по неговата смрт не ја пренесе власта на страшлив и нејак човек. Меѓутоа, се покажало и едно подобро намение. Старешината на чуварите на кралскиот мебл, по име Проксен, копал место за кралски шатор кај реката Окс. Тогаш избил еден извор кој исфрлувал масна течност која ни по мирис ни по вкус не се разликувала од обично масло иако во тој крај не растеле маслини. Александар беше зарадуван со тоа знамение. Врачарите тоа знамение го протолкуваа како предзнак на тегобна, но славна војна.

Глава педесет и осма: Во тие борби се сретнал Александар со многу опасности и добил тешки рани. Војската страдала најповеќе поради недостиг на најнужни работи и заради нездравиот воздух. Александар се трудел да победи со храброст, сметајќи дека за јунакот нема ништо недостижно, а за страшливецот нема ништо достижно. Кога ја напаѓал „пештерата“ на Сизимитра, која беше стрма и недостапна и војниците веќе очајувале, го прашувал Оксијарта каков човек е тој Сизимитра. А кога добил одговор дека тој е најголем страшливец на светот, рече: „Со тоа сакаш да речеш дека можеме да ја освоиме тврдината, бидејќи има таква глава“. И навистина победил, бидејќи го заплашил Сизимитра. Кога потоа напаѓал друга една таква тврдина, ги храбрел Македонците и на еден кој се викал Александар му рекол: „на тебе ти прилега да бидеш јунак и заради твоето име“. И навистина тоа момче се борело извонредно храбро и загинало. Александар беше многу растажен. Кај тврдината Низа се двоумеа Македонците дали да нападат, бидејќи пред нив имаше длабока река. Тогаш Александар застана пред реката и сакаше со штит да загази во водата. Кога се сврши битката доаѓаа пратеници од запоседнатите градови со разни молби. Прво, им се покажал со голо оружје без било каков накит за да ги заплаши. А потоа наредил да донесат перница и му рекол на најстариот да седне. Се викал Акуфис. Восхитен со неговата љубезност, Акуфис го прашал: што треба да направат па да им биде пријател? Александар одговорил: „Нека те земат тебе за главатар, а на мене да ми испратат сто најдобри луѓе!“. Се насмеа Акуфис и рече: „Кралю, јас ќе владеам подобро, ако ти ги испратам најлошите, а не најдобрите.“

Глава шеесетта. Настаните со Пор ги забележил само во своите писма. Кажува дека во средина меѓу двата табора течела реката Хидаспе, а Пор на другата страна беше ги наместил своите слонове и внимавал на преминот. Секој ден правел Александар голема бука во таборот за да ги навикне војниците на вревата на непријателите. Една бурна и темна ноќ зеде еден дел од своите пешаци и најдобрите коњаници, и тргна со нив напред и малку подалеку премина на еден не многу голем остров. Тука падна страшен дожд. Владееше страшна луѓа и паѓаа громови. Пред негови очи беа погодени некои војници. Но и покрај сè тоа кралот одел напред за да стигне до другата страна на реката. Реката беше силно надојдена и водата беше направила продор и земјата се кинела под нивни нозе. Тогаш, како велат, Александар ги изговорил следните зборови: „О Атинци, кога би знаеле на какви опасности се изложувам за да се здобијам со ваше признание!“ Така раскажува Онезикрит. А самиот Александар кажува дека ги напуштил своите сплавови и преку оној продор газеле вода до гради. Кога преминал на другата страна, се оддалечил за дваесет стадини (четири километра) од својата пешадија. Вака мислел: ако непријателот дүри со коњица на неговата коњица, ќе биде појак, а ако ја довлече пешадијата, порано ќе стигне неговата пешадија. Се случило првото: Сретна една илјада коњаници и шеесет коли. Колите ги зароби, од коњаниците уби четиристотини. Така Пор разбра дека Александар преминал преку река. Затоа им појде во пресрет со целата војска, освен колку требало да го спречува преминот на Македонците. Сега Александар се загрижил заради слоновите и непријателите. Затоа сам удрил на левото крило, а на Кен му наредил да удри на десното крило. Настапи бег на двете страни. Потиснати непријателите бараа засолниште кај слоновите. Борбата е продолжена во голем неред и дүри во осум часот се откажаа непријателите од борба. Така запишал јунакот на борбата во своите записи. Како кажуваат повеќето писатели, Пор за половина лакот беше повисок од своите коњаници и со својата големина напoлно одговарал на својот слон. А слонот беше не само голем туку покажал и особен ум и грижа за кралот. Имено, додека Пор беше при свест, го бранел и ги одбивал напаѓачите. А кога почувствувал дека кралот поради многу рани изнемогнал, се уплашил да не падне и полека се спуштил на колена и едно по едно му ги вадел копјата од телото со својата сурла. Кога Пор беше фатен и доведен пред Александар, го прашувал овој како да постапува со него. А Пор му одговорил: „Кралски“. Кога Александар го запрашал: има ли нешто друго да рече? Пор одговорил: „Сè е содржано во зборот кралски“. Александар го пушти на слобода и го остави да владее на тој крај под име Сатрап. Кога ги покорил слободните племиња, му ја даде и таа земја во која имало петнаесет племиња, 5000 важни градови и неброени села. Во друга една земја, која беше три пати поголема, го назначи за Сатрап Филип, еден од своите луѓе.

Глава шеесет и втора: по тешката борба со Пор влезе во Македониците некоја малодушност која ги терала да не идат во Индија, бидејќи тие со тешка мака го потиснаа тој крал, кој против нивните дваесет илјади пешаци беше наместил само две илјади коњаници. Затоа му се опираа со сета сила на Александар кој ги терал да преминат преку реката Гангес која била, како слушаа, широка триесет и две стадини (шест илјади метри), а длабока сто оргии (185 м), а другата страна беше заштитена со силно множество пешаци, коњаници и слонове. Се зборувало дека краловите на племињата Гандарит и Прежани чекаат со 80 000 коњаници, 20 000 пешаци, 8 000 бојни коли и 6 000 слонове. А тоа не беше претерување. Зашто Андрокот, кој малку потоа завладеал, му подарил на Слеук 500 слонове, а неговата војска со која ја нападнал и покорил цела Индија броела 600 илјади војници. Отпрвин Александар се налутил и се затворил во својот шатор. Така лежел неблагодарен и заборавајќи на сите досегашни успеси, сметајќи го своето повлекување за пораз ако не ја премине реката Гангес. Неговите пријатели го тешаа како што треба. А војниците стоеја пред неговата врата плачејќи и молејќи. Најпосле Александар смекна. Андрокот, кој тогаш беше дете, лично го видел Александар и, како кажувал, рекол дека можеше таа држава да ја освои, бидејќи нејзиниот крал беше омразен и презрен поради својата лошотија и низок род.

Глава шеесет и трета: Оттаму тргна Александар да го види „надворешното“ море (Индискиот Океан). Затоа соградил многу бродови и сплавови на кои се возел низ реката. Пловидбата не била мирна и без борба. Тука тој удирал на градови, излегувал на суво и сè совладувал. Со стрели ги растерал луѓето од бедемите и прв се качил преку скалите на бедемот. Туку скалите се скршија, па како непријателите стоеја долу, гаѓаа, на него. Но тој, наспроти нивниот голем број, се прибрал и рипнал сред нив и среќно застанал на нозе. Како го тресеше оружјето им се стори на варварите дека пред нив паѓа молња или привидение. Затоа во првиот момент се разбегаа. Но кога видоа дека е сам со двајца штитоносци, се вратија некои и почнаа одблизу со меч и копје да го рануваат макар што се бранел. А еден застана подалеку и фрли од лак стрела така остро и силно што го проби оклопот и му се заби во градна коска. Додека Александар поради овој удар се наведнал настрана, дотрча тој стрелец и тргна меч но Пеукеста и Лимнеј застана пред него. И двата беа ранети: Лимнеј падна мртов, а Пеукеста се држел уште додека Александар не го уби тој варварин. Туку и сам добил многу рани, а најпосле беше ударен со толчник по врат така што се потпрел на сид и само гледал во непријателот. Во тој момент го опколија неговите Македонци и го зграбија да го однесат во неговиот шатор, бидејќи тој не знаеше што се случува со него. Веднаш се разнесе глас дека загинал. Прво, со голема мака ја отсекоа рацката на таа стрела и му го свлекоа оклопот. Тогаш почнаа да го сечат врвот на стрелата кој се забил во коска. Велат дека беше три прсти широк и четири прсти долг. Затоа Александар паднал во несвест и за малку не умрел. Но пак дошол на свест. Кога опасноста беше по-

минала, долго време беше слаб. Се чувал и се лечел. Еднаш чу дека Македонците викаат пред неговиот шатор и чекаат да го видат. Ја облече својата кабаница и излезе пред нив. Тогаш им принесе жртва на боговите и тргна пак на пат каде освоил многу земји и градови.

Глава шеесет и шеста: Пловењето низ тие реки кон морето траело седум месеци. Откако со бродовите навлегол во морето, отпловил до островот кој тој го нарекол Скилустис, а другите Псилтукис. Таму излезе на суво и им принесе жртва на боговите. Ја разгледа природата на морето и приморјето до каде можел да стигне. Потоа се помоли на боговите ни еден човек да не ги премине границите на неговите освојувања. И сега тргна за дома: бродовите нека пловат покрај брегот така што Индија да ми биде на десната страна. За главатар на бродовите го назначил Непарх, а за прв кормилар Онезикрит. А сам патувал низ земјата на Оричаните. Тука се најде во голема неволја и изгуби многу луѓе така што ни четвртина од војската не ја изведе од Индија и пак имал 120 000 пешаци и околу 15 000 коњаници. Туку тешки болести или лоша храна и силна жегла, а најповеќе глад, му ги уништија војниците кога поминувал низ необработена земја на сиромашни луѓе кои имаа спечени овци навикнати да јадат морски риби и затоа месото, миришело гадно. Едвај за 60 дена ја помина таа земја. Но штом стигна во Гедрозија, веднаш настана изобилие од сè, бидејќи се погрижиле за тоа сатрапите и краевите.

Глава шеесет и осма: Тука на негова среќа се вратил Непарх. Го сослушал како му било на патот и тогаш го наговорил со голем број бродови да плови низ реката Еуфрат за да отплови околу Арабија и Африка и така најпосле да помине меѓу Херкуловите столбови (Гибралтар) и да влезе во „внатрешно“ (Средоземно) Море. Затоа наредил да се градат секакви бродови во близината на Тапсак и да се собираат морнари и кормилари од разни страни. Туку тешкотиите во војната во горните краеве, раната што ја добил кај градот Мали, како и веста за големиот губиток на неговата војска, сето тоа ги терало покорените земји на буна, а неговите војводи намесници на неправди, лакомост и бес. И воопшто, се почувствувало на сите страни движење. Дури се скараа и Олимпијада и Клеопатра со Антипатр и го поделија краљството на два дела така што Олимпијада го зела Епир, а Клеопатра (сестра на Александар) Македонија. Кога Александар разбрал за тоа, рекол: „Подобро направила мајка ми оти Македонците не сакаат да им заповеда жена“. Затоа го испратил Непарха на море, бидејќи мислел да поведе војна во целото приморје, а сам тргнал назад за да ги казни лошите војводи. Едниот од синовите на Абунет, Оксијарт, го прободеше сам со копје и така го уби. А кога Абунет, место да му најде храна, му даде само три илјади таленти готови пари, Александар ги фрли тие пари пред коњите. Бидејќи коњите не можеа да јадат пари, Александар рече: „Нема полза од твојата помош“. И нареди да се затвори Абунет.

Глава седумдесет и прва: Тие триесет илјади момчиња што ги избрал Александар да вежбаат и учат, беа веќе дораснати до мажерна возраст. Јаки и убави покажуваа во вежбите вонредна подвижност и

леснотија. Тоа го израдувало Александар, а неговите Македонци ги обзеде лоша волја и страв дека Александар нив ќе ги занемари. А кога сакал уште и изнемоштените и сакатите да ги прати на море, тие се возбунтуваа: „Срамота е“, зборуваа тие, прво да ги употребиш луѓето за сè, а сега да ги тераш од себе и да ги враќаш дома на грб на родителите, сосем поинакви отколку што беа порано. Нека ги тера Македонците од себе и нека ги смета за неспособни кога ги има тие ветрегони со кои мисли да го освои целиот свет“. Тоа го налути Александар силно, ги искара и ги истера стражите и на нивно место, како и за копјоносци и дворјани, зеде Персијанци. Гледајќи го тоа, Македонците, занемарени и презрени, почнаа да попуштаат во својот пркос. Размислувајќи за тоа, дојдоа до уверение дека тие од завист и омраза само што не излудиле. Најпосле се согласија и појдоа без оружје, само во долна облека, пред неговиот шатор викајќи и барајќи да постапи со нив како со неблагодарници. Но Александар не сакал да ги прими, макар што и самиот смекнал. Но војниците не отидоа и останаа два дена и две новиќ пред вратата поплакувајќи се. Третиот ден излезе Александар и, кога ги виде онака јадни и понижени, почна да плаче и плачел долго. Потоа ги искара малку и пак им прозборил пријателски. Најпосле неспособните ги награди богато и ги отпушти. Му напиша писмо на Антипатар со налог да можат на сите игри и во театарот да седат во прв ред со венец на главата. На децата — сирачиња на тие што загинале — им одреди потпора.

Глава седумдесет и втора: Малку потоа стигна во Егбатана, главен град на Медија, каде ги сврши важните работи. Тука пак одел во театар и на јавни свечености, бидејќи токму беа стигнале три илјади уметници од Грција. Се случило еднаш Хефестион да се разболи од треска. Како млад војник не водел многу сметка за лекарски прописи и додека неговиот лекар Глаук беше в театар, изел цел петел и испил голема чутура вино. На Хефестион му се смачило од тоа и по кратко време умрел. Својата тага заради тоа Александар ја покажал на необичен начин. Наредил во знак на жалост да се острижат сите коњи и маски, а во соседните градови да се урнат венците на бедемите. Оној несрекен лекар го наби на кол и забрани секоја музика и игра додека од храмот на Амон не стигне божја порака: Хефестион да се почитува како полубог и да му се принесуваат жртви. Како утеха му служела на Александар и војната. Се упатил како во лов против племето Кусејци и ја испотепал сета возрасна младина. Тоа беше наречена „жртва за починатиот Хефестион“. За закоп, гроб и слично потрошил 10 000 таленти. Од сите уметници го ценел најповеќе Стазикрата поради грандиозноста на неговите планови. Тој уметник му зборувал дека нема планина која може позгодно да се изделка во човечки лик како што е трачкиот Атос. Ако сака Александар уметникот од планината Атос ќе направи најтраен и најугледен лик на Александар како со левата рака држи на дланката град од 10 000 жители, а од дланката на десната рака

извира река која тече во морето. Но Александар не се согласил со тоа заради големите трошоци. А сега со своите уметници расфрлувал повеќе.

Глава седумедесет и трета: Додека кралот со војската одел во Вавилон стигнал Неарх кој преку големото море беше запловил пак во Еуфрат. Тој му кажал дека сретнал некои Халдејци кои го советувале Александар да не оди во Вавилон. Но овој не водел сметка за тоа, туку одел и понатаму. Кога стигнал пред бедемите на Вавилон, видел како се борат гаврани меѓу себе и некои од нив паднале пред Александар. Во тоа време стигнала пријава против вавилонскиот намесник како, божем, приносел жртва за да ја разбере судбината на кралот. Затоа кралот го викнал врачот Питагора. Кога овој ја признал работата, запраша кралот каква е жртвата. Питагора рече дека црниот дроб не е цел. Тогаш Александар завика: „Тоа е тешко знамение“. На Питагора не му направил ништо лошо, туку жалел што не го послушал Неарха. Затоа најмногу времето го проводел вон градот, во својот шатор или пловел по Еуфрат. Имало и други знаменија кои го вознемирувале. Така, на пример, питомо магаре го нападнало најголемиот и најубавиот лав, го удри со копито и лавот загина. Потоа: кога ја свлекол облеката од себе и се намачкал и играл топка, тогаш тие што играле со него топка, кога требало одново да се облечат, виделе човек како со кралска круна и плашт седи на престолот. Кога го прашале кој е, тој долго молчел и откако едвај дошол на свест, одговорил: се вика Дионизиј, а родум е од Месенија. Поради некоја вина и тужба доведен е тука преку море и долго време седел во окови. Пред некој ден му се јавил Сарапис, му ги раскинал оковите и го довел тука и му заповедал да земе плашт и круна и да седи и молчи.

Глава седумдесет и четврта: Кога Александар разбрал за тоа, наредил, по совет на врачарите, тој човек да биде убиен. Но и лично папсал душевно и ја изгубил надежта во божеството и почнал да се сомнева во пријателите. Најмногу се плашел од Антипатар и неговите синови од кои едниот, Јол, беше виновен кај него, а другиот, Касандар, беше стигнал неодамна. Кога тој видел како некои Персијанци паѓаат на колена, а бил воспитан во грчки дух и вака нешто никогаш не видел, се насмеал непромислено. Александар се налути, го грабна за коса и му ја тресна главата од сид. Друг пат кога Касандар сакал да рече нешто против обвинителите на Антипатар, го прекина кралот и рече: „Што велиш? Зар толкав пат да преминат луѓето на кои не им е направено ништо и сакаат само да клеветат?“ Касандар му одговорил: „Токму е тоа доказ дека во прашање е клевета кога дошле да се жалат толку далеку каде не може никој да ги побива“. Александар се насмеа и рече: „Тоа се мудрости на Аристотел: докажувај и црно и бело. Туку тешко на вас ако излезе дека на овие луѓе им чините криво“. Од тоа време влезе во Касандар голем страв. Многу години подоцна, кога веќе беше крал на Македонија и господар на Грција, ги разгледувал

во Делфи ликовите. Сога го здогледал ликот на Александар, почувствува морници и се затресе целиот, бидејќи од погледот на Александар му се заврти мозокот.

Глава седумдесет и петта: Во тоа време Александар сиот се предал на празноверија и стана замислен и страшлив. Ниедна од необичните појави не беше за него без значење: Секоја од нив беше за него чудо и знамение. Кралската палата се исполни со жртви, чистења и гатања. Вистина е страшна работа да не се верува и да се презираат натчовечките појави, но не чини и претерување во празноверието, кое го залудело и плашело и самиот Александар. Түку кога стигна прошштвото за Хефестион, се откажа од тага и почна пак да приредува жртви и пијанки. Така сјајно го угости Неарха и неговите другари. Тогаш, како и обично, се искапил пред спиење, а потоа отиде на весела забава кај Медиј, кој го замолил да дојде. Түка пиеше и утредента од утүро до вечера, и го фати треска иако не ја испил „чашата на Херакло“ ниту почувствувал бодеш во грб како да бил убоден со копје. Така некои раскажуваат за да има големата драма потрагичен крај. А Аристофан кажува: „бидејќи во таа несвестица и треска почувствувал жеда се напил вино, Од тоа сосем паднал во несвест и во триесеттиот ден од месецот Дезиј (1 половина од мај, 1 половина од јүни) үмрел.“

Глава седумдесет и шеста: Во неговите дневници е запишано за неговата болест: во осумнаесеттиот ден од месецот Дезиј спиеше поради треска во бањата. Утредента прво се искапил, потоа преминал во своја соба каде целиот ден се коцкал со Медиј. Навечер пак се капел и на боговите им прикажал жртва. Потоа лежел во бањата и го проведел времето со Неарх слушајќи ги неговите раскажувања за морската експедиција. Во дваесет и првиот ден постапил слично, но го фати уште поголема горештина. Таа ноќ му се слошило, а утредента имал силна треска. Наредил да го пренесат и лежел кај големиот рибарник. Түка разговарал со своите војводи за пополнување на испразнетите места и барал да се избираат тие кои дале докази дека тоа место го заслүжиле. Во дваесет и четвртиот ден наредил да го одведат кај жртвеникот за да принесе жртва, зашто имал тешка треска. Потоа наредил кај него да останат само војводите, а подолните службеници да нокеваат надвор. Во дваесет и петтиот ден го пренесоа во другата страна од дворецот и малку спиел, но треската не попуштала. Кога дојдоа војводите веќе не можел да зборува, а исто така и во дваесет и шестиот ден. Затоа помислија Македонците дека үмрел. Дојдоа пред неговата врата и почнаа да викаат и да им се закануваат на војводите додека овие не смекнале. А кога ги пуштија внатре поминаа еден по еден, без кабаница, пред неговата постела. Во истиот ден беа испратени Питон и Селеүк во храмот на Сарапис да прашуваат дали да го носат Александар таму. Одговор беше: да го остават каде е. Во дваесет и осмиот ден вечер үмре“.

(Превел: Ан. Ѓ. Таховски)